

Skilsmisse og privat legepraksis

Skal verdier knyttet til en privat legepraksis være gjenstand for deling ved skilsmisseoppgjør? Hvis ja, hvordan skal verdifastsettelsen og fordelingen skje? Jusen er komplisert, men aktuell for flere leger.

I de tilfeller der privat legepraksis i henhold til tinglyst ektepakt er gjort til ektefellens særøie, er utgangspunktet at disse verdiene ikke er gjenstand for deling mellom ektefellene. Når ektefellene har felleseie, er utgangspunktet for skilsmisseoppgjøret at ektefellenes formue skal deles likt, jf. ekteskapsloven § 58 første ledd (1). I forbindelse med deling av felleseiemidler kan det reises spørsmål om det kan være grunnlag for å holde verdier knyttet til privat legepraksis utenfor delingsgrunnlaget etter ekteskapslovens bestemmelser om skjevdeling. Dette spørsmålet drøftes nærmere nedenfor. I det følgende drøftes også om det er grunnlag for å holde immaterielle verdier utenfor ved verdifastsettelsen når ektefellene har felleseie og det ikke er grunnlag for skjevdeling.

Adgang til skjevdeling av verdier

Ekteskapsloven § 59 første ledd gir rett til å holde en viss del av verdien av formuen utenfor delingen (skjevdeling) (1). Det følger av denne bestemmelsen at «verdien av formue som klart kan føres tilbake til midler som en ektefelle hadde da ekteskapet ble inngått eller senere har ervervet ved arv, eller ved gave fra andre enn ektefellen, kan kreves holdt utenfor delingen». Bestemmelsen innebærer at lovens hovedregel om likedeling bare gjelder i forhold til eiendeler som er ervervet under ekteskapet på annen måte enn ved arv eller gave.

I relasjon til privat legepraksis innebærer bestemmelsen i § 59 at verdier knyttet til legepraksisen i utgangspunktet kan holdes utenfor delingsgrunnlaget der ektefellen hadde etablert praksisen før ekteskapets inngåelse. Det følger imidlertid av paragrafens annet ledd at dersom retten til å utta midler etter første ledd kan føre til et «åpenbart urimelig resultat», kan den helt eller delvis falle bort. Ved denne vurderingen skal det særlig legges vekt på ekteskapets varighet og ektefellenes innsats for familien, jf. § 59 annet ledd i loven (1). Dersom verdien av legepraksisen har endret seg i løpet av den tiden ekteskapet har bestått (verdien kan f.eks. ha økt som følge av legens arbeidsinnsats i praksisen gjennom flere år), oppstår spørsmålet om slike verdi-

endringer skal tillegges betydning i forhold til skjevdelingsretten. Utgangspunktet er at den aktuelle verdien på delingstidspunktet i henhold til ekteskapsloven § 60 skal legges til grunn.

Det følger videre av ekteskapsloven § 59 tredje ledd at dersom «sterke grunner» taler for det, kan en ektefelle gis rett til å holde utenfor delingen hele eller deler av verdien av felleseiet som ikke omfattes av paragrafens første ledd. Skjevdelingsretten etter denne bestemmelsen gjelder m.a.o. eiendeler som ektefellene har ervervet under ekteskapet. Dersom den ene ektefellen har etablert en legepraksis i løpet av ekteskapet, vil det således kunne reises spørsmål om verdien av legepraksisen kan skjevdeles etter denne bestemmelsen. Det bemerkes her at kravet om «sterke grunner» indikerer at det dreier seg om en unntaksregel ment som en sikkerhetsventil for å hindre urimelige resultater.

Det skal mye til for å nå frem med skjevdelingskrav etter § 59 tredje ledd. Det foreligger en dom fra Høyesterett (2) der legens krav om skjevdeling av legepraksisens verdi etter denne bestemmelsen ikke førte frem. Høyesterett la her bl.a. vekt på at ekteskapet hadde vart i 23 år og at legens ektefelle de første tre og et halvt år etter at legepraksisen ble etablert arbeidet i klinikken og således var med på å bygge opp legepraksisen.

Skal immaterielle verdier holdes utenfor?

Dersom det ikke er grunnlag for skjevdeling, er utgangspunktet at felleseiemidler skal likedeles. Legevirkomheten vil da som utgangspunkt inngå i de aktiva som er gjenstand for deling. Det kan imidlertid reises spørsmål om hvordan en legepraksis skal verdsettes i forbindelse med et skilsmisseoppgjør.

Verdiene knyttet til en privat legepraksis kan deles inn i materielle verdier, dvs. fysiske verdier som f.eks. inventar og utstyr, og immaterielle verdier. I rammeavtalene for fastleger og avtalespesialister er immaterielle verdier omtalt som «verdien av opparbeidet praksis». Verdien av opparbeidet praksis vil være den eventuelle verdi virksomheten har utover de fysiske

aktiva. Den immaterielle verdien må vurderes i forhold til legevirkomhetens kontinuitet, kontorrutiner, opplært personell, lokalisering, pasientgrunnlag, inngåtte avtaler m.v.

Ved spørsmål om verdifastsettelse av legepraksis vil det være hensiktsmessig å skille mellom materielle og immaterielle verdier. De materielle (fysiske) verdiene skal inngå i delingsgrunnlaget, slik at stipulert verdi oppføres med en halvpart på hver av partene. Partene står i utgangspunktet fritt til å bli enige om verdien av eiendelene. Dersom enighet ikke oppnås, skal verdien fastsettes ved skiftetakst, jf. ekteskapsloven § 69 (1). Taksten skal svare til eiendelens omsetningsverdi når ikke annet er særskilt bestemt.

Verdien av opparbeidet praksis

Det kan reises spørsmål om det er grunnlag for å holde immaterielle verdier utenfor ved verdifastsettelsen, fordi slike verdier gjerne vil være opparbeidet på grunnlag av den enkelte legens personlige faglige kvalifikasjoner og arbeidsinnsats. Spørsmålet er berørt i ekteskapslovens forarbeider. I ekteskapslovutvalgets innstilling til ekteskapsloven er det uttalt at dersom en næringsvirksomhet omfattes av felleseiet, «skal også dens goodwill (forretningsverdi) i utgangspunktet inngå i delingsgrunnlaget» (3). Utvalget beskriver «goodwill» som «den merverdi en virksomhet har utover den samlede verdi av de enkelte aktiva virksomheten omfatter, for eksempel på bakgrunn av opparbeidet kundekrets og virksomhetens renommé». Utvalget gjør imidlertid unntak for goodwill som «i særlig grad er knyttet til ektefellen personlig, f.eks. har grunnlag i ektefellens spesielle kvalifikasjoner innen sitt yrke som advokat, konsulent e.l.». Utvalget legger til grunn at der hvor goodwill «i særlig grad er knyttet til ektefellen personlig, bør den ikke tillegges betydning ved verdsettelsen med mindre virksomheten må antas å bli solgt etter at oppgjøret er avsluttet».

Det følger også av juridisk teori at der hvor ektefellens person er avgjørende for virksomhetens fremtidige goodwill, ved at denne er avhengig av at vedkommende fortsetter i virksomheten, kan den ikke tillegges betydning ved verdifastsettelsen (4).

Ut fra ovennevnte blir det et sentralt spørsmål hvorvidt legens person er avgjørende for legevirkomhetens immaterielle verdi. I den tidligere nevnte dommen fra

Høyesterett berøres spørsmålet om immaterielle verdier knyttet til en legepraksis skal inngå i delingsgrunnlaget. Saken gjaldt et tilfelle hvor legen før separasjonstidspunktet hadde omdannet sin legevirksomhet (en gynekologisk klinikk) fra enkeltmannsforetak til aksjeselskap. Ved omdanningen hadde han overdratt inventar og utstyr for kr 276 063 og goodwill for kr 1 400 000 til aksjeselskapet. Kjøpesummen ble gjort opp ved at legen fikk en fordring på aksjeselskapet. Høyesterett kom til at vederlagskravet for goodwill måtte inngå i delingsgrunnlaget. Det ble pekt på at «selv om den goodwill som ble beregnet ved omdanningen av virksomheten i stor utstrekning er knyttet til B's (legens) person, ble goodwillen ved omdanningen konvertert til et pengekrav», jf. dom i Høyesterett (2). I sin senere drøftelse av krav om skjevdeling etter § 59 uttaler retten: «Som jeg tidligere har fremholdt, må goodwillfordringen for en stor del anses knyttet til B's person, og som følge av dette ville A, dersom virksomhetsomdanningen ikke hadde funnet sted, neppe kunne ha gjort krav på at noen andel av opparbeidet goodwill skulle inngå i delingsgrunnlaget.»

Ettersom saken gjaldt et tilfelle av selskapsrettslig omdanning, ble det ikke tatt direkte stilling til spørsmålet om immaterielle verdier skal medregnes ved verdifast-

settelsen når man befinner seg utenfor omdanningssituasjonen. De uttalelser som fremkommer av dommen, gir imidlertid en indikasjon på at det kan foreligge tilfeller (utenfor omdanningssituasjonen) hvor legens person vil anses å være så nær knyttet til de immaterielle verdier at disse må holdes utenfor ved verdifastsettelsen.

I en dom fra tingretten i 1990 fant retten det tvilsomt om goodwillen var knyttet til legens personlige tilknytning til legesenteret, og den ble regnet inn i omsetningsverdien (5). Saken gjaldt et legesenter organisert som aksjeselskap med totalt 20 stillinger (fordelt på 36–37 ansatte). Retten la til grunn at legen (røntgenlege) ikke selv møtte alle pasientene (også andre leger var i kontakt med pasientene, og noen ganger var det tilstrekkelig at røntgenbilder ble vurdert uten noen konsultasjon med pasienten) og at pasientkretsen derfor ville være noenlunde stabil enten virksomheten ble drevet av denne legen eller av en annen.

Avslutning

Spørsmålet om den fulle omsetningsverdi skal legges til grunn, uten fradrag for immaterielle verdier, vil altså bero på en konkret vurdering av legens tilknytning til virksomheten. Etter dagens rettsstilstand er det uklart hva som skal til for at en domstol vil

komme til at det foreligger et tilknytningsforhold av en slik karakter at immaterielle verdier skal holdes utenfor verdifastsettelsen. Jo nærmere virksomheten er knyttet til legens person, desto større er sannsynligheten for at verdien av opparbeidet praksis holdes utenfor ved verdifastsettelsen.

Dersom den andre ektefellen har vært med på å nedbetale lån knyttet til legeektefellens erverv av privat legepraksis, vil verdier relatert til dette uansett måtte tilkomme ektefellen ved delingen.

Elisabeth Huitfeldt

elisabeth.huitfeldt@legeforeningen.no
Forhandlings- og helseerettsavdelingen
Den norske legeforening
Postboks 1152 Sentrum
0107 Oslo

Litteratur

1. Lov om ekteskap. www.lovdato.no/all/nl-19910704-047.html (31.7.2007).
2. Norsk Retstidende 2001: 572.
3. Norges offentlige utredninger. Innstilling til ny ekteskapslov. NOU 1987: 30: 141.
4. Lødrup P, Sverdrup T. Familieretten. 5. utg. Oslo: P. Lødrup, 2004.
5. Rettens gang 1990, nr. 24.

Manuskriptet ble mottatt 23.7. 2007 og godkjent 28.8. 2007. Medisinsk redaktør Petter Gjersvik.